

EGY MEZŐGAZDASÁGI VÁLLALKOZÁS MINDENNAPI KIHÍVÁSOKRA ADOTT VÁLASZAI

AN AGRICULTURAL COMPANY'S ANSWERS ON DAILY CHALLENGES

DR. TÓTH KATALIN egyetemi adjunktus

KE Gazdaságtudományi Kar Agrárgazdasági és Menedzsment Tanszék

DR. NAGY MÓNICA ZITA egyetemi docens

KE Gazdaságtudományi Kar Regionális Tudományok és Statisztika Tanszék

Abstract

Based on the net profit results the milk production of examined agricultural enterprise should have been eliminated a few years earlier. Does the limited company have any other motivation over economic goals? Besides achieving a profit in many cases other factors also influence the actions of a leader such as commitment to employees and loyalty. The economic changes nowadays greatly complicate the work of the farmers. It is assumed that the main purpose of the leaders, owners is to maximize profit. So the article examines and explores - beyond the concrete figures – that, how the changes in the life of an agricultural enterprise - elimination of the dairy sector and the decrease in land – affect the profitability of the enterprise and its human resources. The study is based on economic calculations and on the interviews with the agricultural enterprise's management team. According to our results, the number of current employees exceeds the economically justified headcount.

1. Bevezetés

A vizsgált gazdaság – amely Somogy megye nyugati felének közepén, a Belső-Somogyi dombtság peremén fekszik – 1969 óta foglalkozik mezőgazdasági tevékenységgel. A részvénytársaság fő tevékenysége jelenleg is a gabonafélék, hüvelyes növények, olajos magvak termesztése, 2015 januárjáig pedig ehhez járult hozzá a végleg megszüntetett tejhasznú szarvasmarhák tenyésztése és a tejtermelés. A teljes tejtermelő ágazat megszűnése, valamint a művelt területek nagyságának jelentős csökkenése (2007-ről 2015-re egyharmadára esett vissza a gazdaság által művelt földterület) nagy hatással voltak a részvénytársaság emberi erőforrás gazdálkodására is, hiszen ezáltal számos munkavállalónak szűnt meg a munkaviszonya.

2. Anyag és módszer

A cikkben felhasznált költség- és jövedelem adatok a vizsgált mezőgazdasági vállalkozás számviteli adatain alapulnak. Ez alapján szekunder forrásként felhasználásra kerültek a bemutatott gazdaság mérlegei, eredmény-kimutatásai, főkönyvi kivonatai, beszámolóí, a vizsgált időszak a 2007–2015 volt. Primer forrásként a könyvelési adatokon túl a vezetőséggel készített mélyinterjú nyújtott segítséget a távlati célok megismerésében, illetve annak megértésében, hogy milyen okok húzódtak a kapott mutatók, valamint a döntések hátterében.

Az adatok tanulmányozásakor és a cégvezetőkkel folytatott mélyinterjúk során szembevetű volt a társaságnál foglalkoztatottak magas létszáma. Célunk e publikáció készítésekor az volt, hogy megvizsgáljuk vajon a vállalkozást ért változások miatti elbocsátások arányban állnak-e a gazdaságilag indokolt létszámcsökkentéssel, melyhez az alábbi hipotézist párosítottuk: „A vizsgált gazdaságban az elbocsátások aránya kisebb mértékű volt, mint az gazdaságilag indokolt lett volna.”

3. Eredmények és értékelésük

3.1. A gazdaság általános bemutatása

A vizsgált somogyi gazdaság – mely a szántóföldi növénytermesztés mellett tejtermelő tehenészettel rendelkezett 2015 elejéig – jogi formája 2001. május 31-e óta zártkörű részvénytársaság. A társaság 55%-ban két család tulajdonában van, míg a maradék 45% kb. 150 magánszemély tulajdonát képezi, akik volt szövetkezeti dolgozók és azok leszármazottai. A fő részvényesek menedzserekként a mindennapi tevékenységekben is részt vesznek.

3.1.1. A növénytermesztési ágazat

A földhasználati adatok alapján a részvénytársaság által művelt terület nagysága 2015-re a 2007-es év egyharmadára esett vissza (1. táblázat). A csökkenés nem egyenletes, a 2008–2012-es stagnálást követően a legnagyobb mértékű változás 2015-ben történt 558 hektár terület művelésének megvonásával az előző évhez képest. Mivel csupán a területek egyharmadát bérlik a részvénytársaság tagjaitól, a fennmaradó földterület tekintetében a gazdaság ki van szolgáltatva a földtulajdonosoknak.

1. táblázat. A vizsgált gazdaság vetésszerkezete 2007–2015 között, %

Table 1. Cropstructure of examined company in 2007–2015, %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kalászosok	36,3	37,5	37,7	37,5	21,8	20,1	36,7	43,0	31,7
Kukorica	39,6	37,5	30,2	27,6	48,5	46,4	29,6	33,6	23,8
Olajos növények	14,4	17,7	19,5	19,6	18,4	26,2	29,5	19,5	40,0
Silókukorica	6,2	1,0	1,2	5,7	7,0	3,9	1,0	1,4	0,0
Gyep	3,5	6,3	4,3	4,4	4,3	3,4	3,3	2,5	4,5
Egyéb	0,0	0,0	7,1	5,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Összes terület (ha)	1652	1367	1378	1349	1364	1329	1153	1095	537

Forrás: Saját szerkesztés a vállalkozás adatai alapján

A területcsökkenés – amely a vállalkozás gazdálkodásának érdekeit nem tartotta szem előtt – nagy hatással volt a gazdaság emberi erőforrás gazdálkodására is, hiszen ezáltal számos munkavállalónak szűnt meg a munkaviszonya. A területcsökkenés mögött a bérleti szerződések módosulása áll, mely alapján a földtulajdonos a magasabb bérleti díjat fizető gazdaságnak adta át a területhasznosítás lehetőségét. A megmaradt területek földbérleti szerződéseit folyamatosan megújítják, ezekre a területekre sikeres – általában 10 évre szóló – megállapodások születnek, ami biztonságosabbá teszi a gazdaság jövőjét.

Az előző táblázatban látható volt, hogy a vetésszerkezetben a kalászosok foglalták el a vezető helyet, ám idővel ez az arány folyamatosan megváltozott.

2. táblázat. Az egyes növények jelentősége a vetésszerkezeten belül

Table 2. Importance of arablecrops within crop structure

	2007, ha	2015, ha	2007, %	2015, %	Változás 2007-ről 2015-re	Arány- változás
Kalászosok	599	170	36,3	31,7	28,4	87,3
Kukorica	655	128	39,6	23,8	19,5	60,1
Olajos növények	238	215	14,4	40,0	90,3	277,9
Silókukorica	102	0	6,2	0	0,00	0,00
Gyep	58	24	3,5	4,5	41,4	127,3
Összes terület	1652	537	100,0	100,0	32,5	

Forrás: Saját szerkesztés a vállalkozás adatai alapján

A területcsökkenés következtében megvizsgáltuk annak hatását a vetésszerkezetre. A 2. táblázatból azt láthatjuk, hogy míg 2007-ben az összes terület 39,6%-án kukoricát és 36,3%-án kalászos növényeket termesztettek, addig 2015-ben az olajos növények termesztése volt a legmagasabb (40,0%). Az előbb említett két legnagyobb arányt képviselő növény területének változását nézve megfigyelhető, hogy 2007-ről 2015-re a kukorica területe 80,46%-kal, míg az olajos növények területe csak 9,7%-kal csökkent.

Mivel az összes terület nagysága is csökkent 67,5%-kal (1115 ha) ezért megvizsgáltuk, hogy az összes területhez képest hogyan alakult az egyes növényfélések aránya a vetésszerkezetben. Ez alapján megállapítható, hogy legnagyobb mértékben az olajos növények vetésszerkezeti aránya változott, hiszen nőtt 177,9%-kal, míg a kukorica területe 39,9%-kal csökkent.

Arra a kérdésünkre, hogy milyen megfontolásból határozzák meg az egyes növények súlyát a vetésszerkezeten belül, a mélyinterjú során a következő választ kaptuk. A kukorica jelentőségét – mezőőr hiányában – az évek folyamán a vad- és az ember okozta károk miatt csökkentették. A gazdaságban a repce lett a meghatározó növény, melyre a 10 év alatt olyan technológiát dolgoztak ki, ami segítségével ez az olajos növény magas hozamot produkál. Ingadozó, de magas ára miatt a repce az általa elért jövedelem, vagyis a profittermelő képessége miatt lett meghatározó a gazdaságban. A cégvezetők bevallása szerint, ha lehetőségük lenne rá, csak ezt a növényt termeszték.

A megtermelt növények értékesítése olyan kereskedőházak segítségével történik, akikkel terménybemutatókon, szakmai napokon találkoznak. Számukra kiajánlják a terményeket és amennyiben megfelelőnek tartják az értük felkínált árakat, megkötik a szerződést, ellenkező esetben betárolják a növényeket.

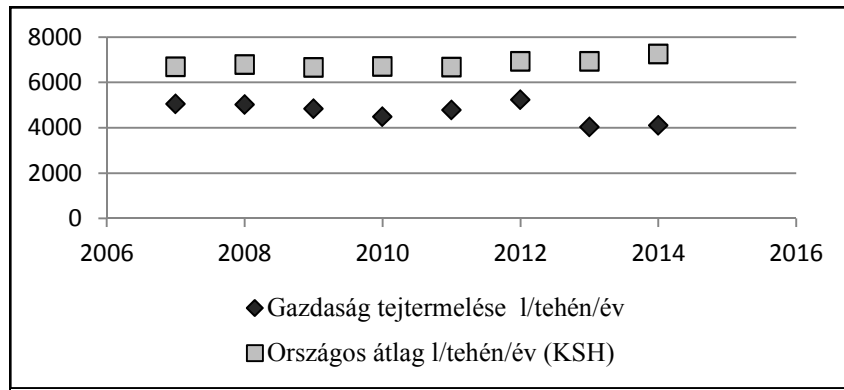
3.1.2. Az állattenyésztési ágazat

A gazdaság 2015 januárjáig fenntartott tejhasznú tehenészetében az állatok hagyományos, kötött tartásban voltak elhelyezve. A magyartarka és holstein-fríz keresztezett egyedek átlagos létszáma 2007–2011 között 250 körül alakult, majd fokozatosan csökkent. Sokat elárul az ágazat megszűnésének okairól a tejhozam alakulása, hiszen a főtermék 2007-től minden évben az országos átlag alatt maradt (1. ábra).

A hozamok alakulását vizsgálva nem mindig volt átlag alatti termelés. A nyolcvanas évek elején ugyanis a tejtermelés tekintetében 3 éven keresztül megyei első volt a vállalkozás az akkori holstein-fríz állománnyal. Szakképzett, lelkiismeretes és motivált munkatárs hiányában azonban sok nehézséggel kellett megküzdenie a vezetőségnek.

1. ábra. A tejhozam alakulása a vizsgált gazdaságban 2007–2015

Figure 1. Milk yield in examined company in 2007–2015

Forrás: KSH adatok¹ segítségével saját összeállítás

Mivel az egyes munkafolyamatokat csak szigorú ellenőrzés mellett tudták betartatni a gondozókkal, ez szinte folyamatos odafigyelést igényelt az ágazatvezető részéről. A romlott, vagy nem megfelelő minőségű takarmány feletetése miatt, nagy tejelő tehenek pusztultak el, nyáron pedig a kötött állatok csak magas szomatikus sejtszámú tejet tudtak termelni, ha a gondozók nem biztosítottak számukra vízpermetet. Mindezek mellett tudatosult a vezetőségben, hogy kizárólag a tartásra, takarmányozásra kevésbé igényes fajtával tudják megtartani a tehenészetet, ami viszont fajtaváltást tesz szükségessé.

Úgy döntöttek, hogy a holstein-fríz teheneket magyartarkára keresztezik vissza annak jobb húsminősége miatt. A meglévő munkaerő azonban a nehezebb ellésekben nem nyújtott segítséget, ezért – a könnyebb ellések elősegítésére – az üszöket vörösholstein-fríz egyedekkel vemhesítették, ami viszont a vártnál alacsonyabb húsminőséget eredményezett.

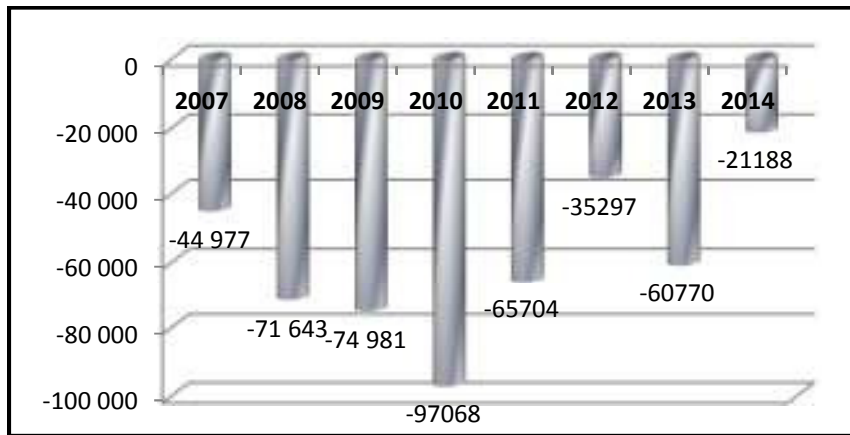
Az alacsony hozamok ellenére a tejtermelés fennmaradása mellett szólt, hogy a növénytermesztésben keletkezett összes mellékterméket felhasználták a takarmányozásban: pelyvát, tört szemet, rostaljakat, mindent, amit a piacon nem lehetett volna értékesíteni. Ezen felül az ágazat munkahelyet teremtett átlagosan 17 alkalmazott számára és mindezek mellett egész évben folyamatos likviditást biztosított a gazdaság számára.

Arra a kérdésre, hogy a likviditás mellett vajon tudott-e nyereséget is biztosítani az ágazat, a 2. ábra ad választ.

A 2. ábrából látható, hogy a tejtermelés jövedelme 2007-től a negatív tartományban volt és az évek folyamán eltérő mértékű veszteséget eredményezett, 2010-ben például közel 100 millió Ft-ot! A negatív ágazati jövedelem és az eddig tárgyalt tényezők mellett az ágazat megszűnéséhez hozzájárult a tej minőségére vonatkozó szigorú szabályok, de a végleges döntést az utóbbi időben drasztikusan alacsony tejárak miatt hozták meg a tulajdonosok.

2. ábra. Az állattenyésztési ágazat jövedelmének alakulása 2007–2014 között (ezer Ft)

Figure 2. Incomes of livestocksectorin 2007–2015, thousandforints

Forrás: Saját szerkesztés a vállalkozás adatai alapján

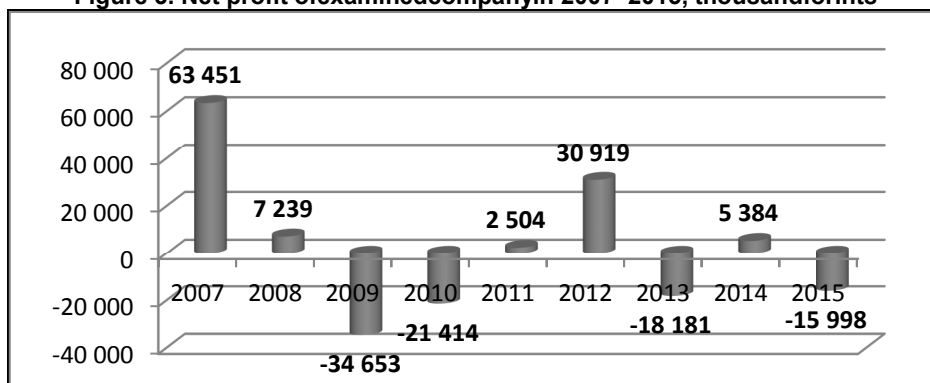
3.2. Általános gazdasági mutatók

A növény- és állattenyésztési ágazat vizsgálatát követően a gazdaság egészének működését alátámasztó mérleg- és eredménykimutatás értékeit mutatjuk be.

Ha megvizsgáljuk a 2015-ig még érvényben lévő mérleg szerinti eredményt (MSZE) (3. ábra) láthatjuk, hogy 2007-ben a legmagasabb az értéke, ebben az évben osztalékfizetésre is sort kerítettek a tulajdonosok. A következő évre jelentősen visszaesett, de ez az az évi magas beruházásoknak volt köszönhető (5. ábra). Ezt követően a cégnél is begyűrűzött a válság, mert 2009-ben és 2010-ben is jelentős veszteség figyelhető meg. Aztán kezdett lábra állni, de ugyancsak a fejlesztéseknek köszönhetően 2013-ban újra veszteségesnek tűnik a gazdálkodás és papírforma szerint az is. Fontos megemlíteni ugyanakkor, hogy amikor lehetősége volt, a részvénytársaság fizetett osztalékot a nagy- és kistulajdonosoknak egyaránt.

3. ábra. A mérleg szerinti eredmény alakulása 2007–2015 között (ezer Ft)

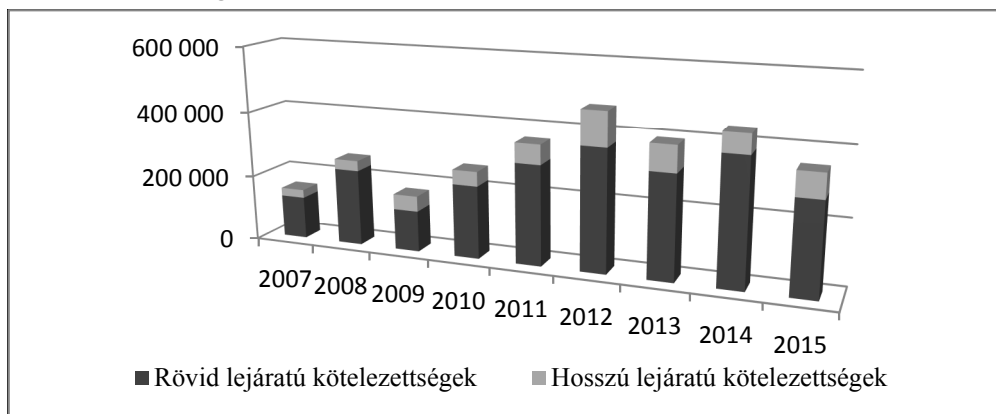
Figure 3. Net profit ofexamedcompanyin 2007–2015, thousandforints

Forrás: Saját szerkesztés a vállalkozás adatai alapján

A mérleg szerinti eredmény mellett érdemes megvizsgálni, hogy hogyan alakul a kötelezettségek aránya a részvénytársaságnál, melyet a 4. ábra szemléltet. Megfigyelhető, hogy a rövid lejáratú kötelezettségek mértéke nagy mértékben meghaladja a hosszú lejáratú kötelezettségek arányát.

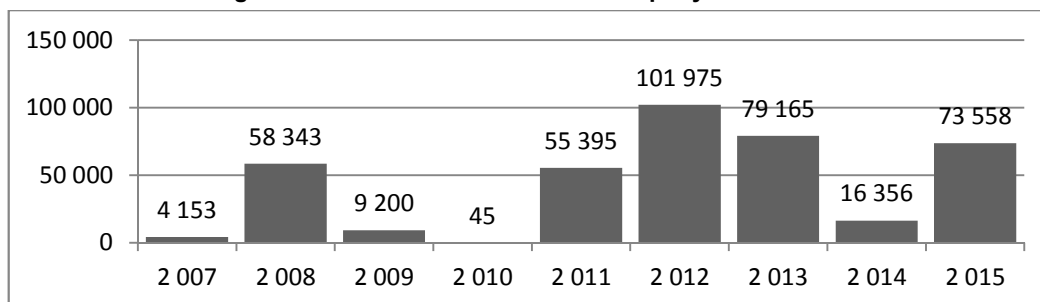
4. ábra. Kötelezettségek alakulása a részvénytársaságnál 2007–2014 között
Figure 4. Liabilities of examined corporation in 2007–2015

Forrás: Saját szerkesztés a vállalkozás adatai alapján

A rövid lejáratú kötelezettségek közé – a teljesség igénye nélkül – az adótartozások, járulékok, szállítókkal szembeni tartozások, a rövid lejáratú hitelek, tartoznak, melyek nagysága a 2010-es évtől kezdve folyamatosan növekszik. A 2012-es és a 2014-es évben a legmagasabb az értékük, ami a készlet és a tárgyi eszközök megnövekedett beszerzésével lehet indokolni. A hosszú lejáratú hitelek természetesen a korábban és az újonnan megvalósult beruházások érdekében lettek felvéve, érdemes tehát a gazdaság eredményességének vizsgálatát a fejlesztésekkel folytatni.

5. ábra. Beruházások alakulása a gazdaságban 2007–2014 között
Figure 5. Investments of examined company in 2007–2015

Forrás: Saját szerkesztés a vállalkozás adatai alapján

A beruházásokból (5. ábra) látható, hogy a részvénytársaságnál folyamatos fejlesztések mennek végbe – kivétel ez alól a 2010-es év, hiszen ekkor közel 100 millió Ft veszteséget ért el a szarvasmarha ágazat. A fejlesztéseket a mérleg szerint eredménnyel párhuzamosan vizsgálva, megfigyelhető, hogy azokban az években, amikor a mérleg szerinti eredmény pozitív, azokban kisebb mértékű, vagy elhanyagolható a fejlesztések nagysága. A társaság

ilyen módon egyfajta választási lehetőség előtt áll: vagy pozitív eredménnyel zárja az évet (pl. 2014-es év), a beruházások mértékének rovására, vagy fejleszt, kockáztatva ezzel az év végi pozitív eredményét. A vizsgált gazdaság ez utóbbit választja és számos jövőbeli tervvel rendelkezik, mint például a vagyonvédelem érdekében a szárító területének bekerítése, vagy a termőföldek vadak elleni elkerítése, illetve a nagyobb terménytároló létrehozása.

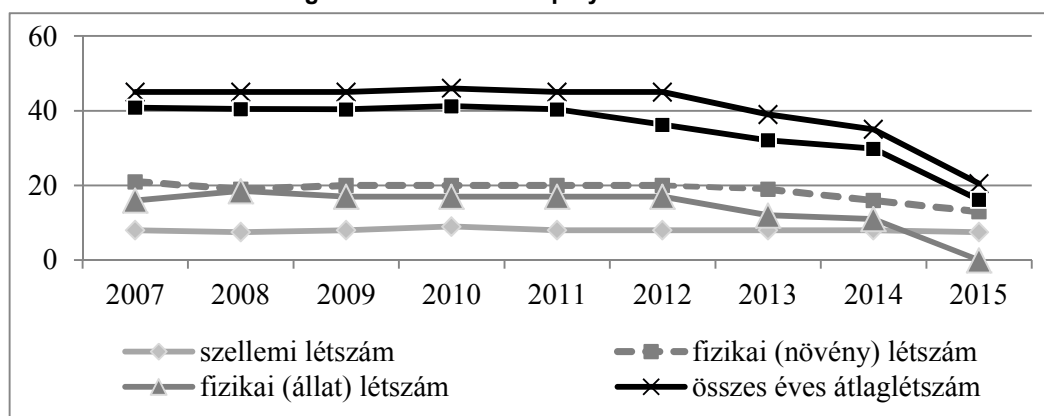
3.3. A vállalkozás munkaerő-gazdálkodása

Az eddigi eredmény-mutatók magáról a gazdálkodásról adtak képet, de vizsgálatunk arra irányult, hogy mindezeket az eredményeket milyen munkaerő állománnyal érte el a társaság. Az emberi erőforrás menedzsment² azon funkciók kölcsönösen egymásra épülő együttese, amelyek az emberi erőforrások hatékony felhasználását segítik elő az egyéni és szervezeti célok egyidejű figyelembevételével, ahol az egyik ilyen fontos funkció az erőforrás-biztosítás, vagyis az elvégzendő feladatokhoz megfelelő létszám biztosítása.

A mezőgazdasági vállalkozás 2007-ben összesen 45 főt foglalkoztatott (6. ábra), mely a kiindulási évhez képest 45%-ára esett vissza.

6. ábra. A munkaerő létszámának alakulása a gazdaságban 2007–2015 között

Figure 6. Number of employees in 2007–2015

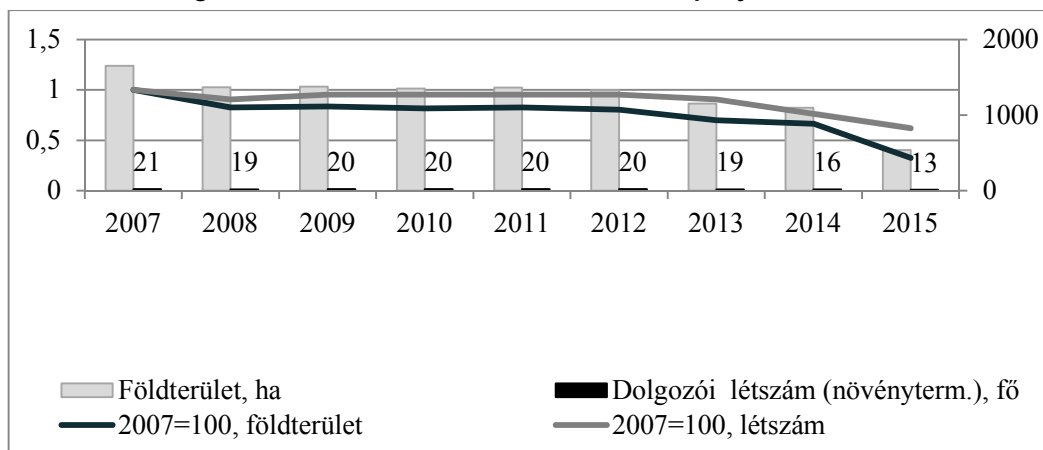

Forrás: Saját szerkesztés a vállalkozás adatai alapján

A ledolgozott munkaórák alapján kifejeztük éves munkaerő egységben³ (ÉME) is az átlagos létszámot, mely az egy évben maximálisan teljesíthető munkaórákkal (2200) számol, nem veszi figyelembe a szabadságokat. A 2014-es adatok alapján az Agrárgazdasági Kutató Intézet teszüzemeiben az átlagos munkaerő-állomány 7,8 ÉME/üzem volt⁴, ami a vizsgált vállalkozásnál ugyanabban az évben 16 ÉME! Ez azt jelenti, hogy az általunk vizsgált gazdaságban kétszer annyian dolgoznak az országos átlaghoz képest.

Erdemesnek találtuk megvizsgálni azt is, hogy hogyan alakult az évek folyamán a földterület és a dolgozói létszám viszonya, melyet a 6. sz. ábrán szemléltetünk.

7. ábra. Földterület és a dolgozói létszám viszonya a vizsgált gazdaságban
Figure 7. Land and the headcount ratio of companyin 2007–2015

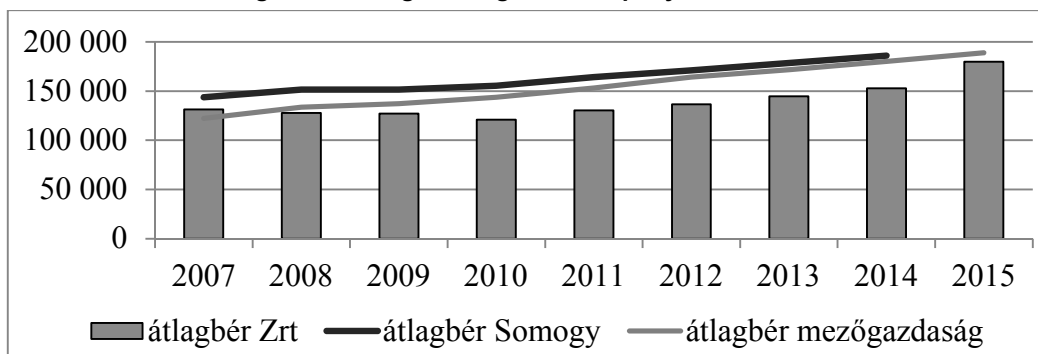

Forrás: Saját szerkesztés a vállalkozás adatai alapján

Látható, hogy mind a földterület, mind a létszám jelentősen csökkent az évek folyamán. Dinamikus viszonyszámok segítségével megvizsgáltuk az egyes tényezők változását, mely alapján megállapítható, hogy a földterület 2007-től átlagosan kb. 20%-kal csökkent, 2013-tól pedig ennél is nagyobb mértékű csökkenés tapasztalható. Kiemelhető a 2015-ös év, amikor is 67%-os visszaesés történt. Ehhez képest a létszám változás kisebb mértékű volt, hiszen 2014-ig 5-10%-os csökkenés volt, és 2015-ben is csupán 38%-os, ami nem éri el (meg sem közelíti) a földterület csökkenésének mértékét.

A hatékonysági mutatót követően a gazdaság által kifizetett munkabéreket vizsgáltuk a Somogy-megyei átlagbér és a mezőgazdasági átlagbérhez viszonyítva (8. ábra). Látható, hogy a gazdaság által kifizetett munkabérek mindkét átlag alatt helyezkednek el. Tudni kell azonban, hogy a Somogy-megyei átlagbérben minden ágazat szerepel, a mezőgazdasági átlagbér pedig országos szintű adatokat tartalmaz. Mindezt figyelembe véve a somogyi mezőgazdaságban dolgozók helyzete – mondhatni – halmozottan hátrányos, helyi viszonylatban pedig ezek a munkabérek megállják a helyüket.

8. ábra. Munkabérek alakulása a részvénytársaságnál 2007–2015 között
Figure 8. Changes in wages of companyin 2007–2015

Forrás: Saját szerkesztés a vállalkozás adatai alapján

Az országos átlaghoz képest alacsony bérek ellenére a vállalat lehetőségeihez képest folyamatosan növelte a béreket, 2007-ben például 13. havi bért is fizettek az alkalmazottaknak. Az interjúkból az is kiderült, hogy 2010-ben az egyik, 2012-ben a másik cégvezető is nyugdíjba vonult, akik a nyugdíjba vonulások óta minimálbérért menedzselik a részvénytársaságot.

4. Következtetések, javaslatok

A tejágazat megszűnése értelemszerűen maga után vonta az ott dolgozók munkájának megszűnését, bár így is volt olyan munkavállaló, akit át tudtak venni a növénytermesztési ágazatba. Az elbocsátások aránya kisebb mértékű volt, mint amit a józan ész diktálna, hiszen a társaságnál jelenleg dolgozók aránya az országos átlag duplája. Felvetődik a kérdés, hogy milyen ajánlatokkal éljünk a kialakult helyzetben? Természetesen nem javasoljuk, hogy bocsássanak el embereket a gazdaságosabb működés érdekében, ezzel szemben példaértékűnek tartjuk, hogy a jelenlegi kötelezettségeik mellett felvállalják a dolgozók további alkalmazását. Érdeemes lehet további vizsgálatokat végezni arra vonatkozóan, hogy mennyi hasonló „humánus” vállalkozás él még a mai profitorientált gazdaságban.

Jegyzetek

1. Központi Statisztikai Hivatal, (2016): A fontosabb állati termékek termelése. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_oma002.html
2. Karoliny–Poór (2003): Áttekintés a személyzeti/emberi erőforrás menedzsmentről. In. Poór–Karoliny szerk. (2003) Személyzeti/emberi erőforrás menedzsment kézikönyv. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest. 26. old.
3. Keszthelyi–Molnár (2015): A teszüzemi információs rendszer eredményei 2013. Agrárgazdasági Kutató Intézet Tesztüzemi Eredményei, 2013. file:///C:/Users/Katalin/AppData/Local/Temp/Tesztuzem_2013_web2.pdf
4. Agrárgazdasági Kutató Intézet Tesztüzemi Információs Rendszer Online lekérdező, 2016 https://www.aki.gov.hu/alkalmazasok/fadn_lekerdezo/kiadvany.php

Felhasznált irodalom

- Agrárgazdasági Kutató Intézet Tesztüzemi Információs Rendszer Online lekérdező, 2016. https://www.aki.gov.hu/alkalmazasok/fadn_lekerdezo/kiadvany.php
- Karoliny–Poór (2003): Áttekintés a személyzeti/emberi erőforrás menedzsmentről. In. Poór–Karoliny szerk. (2003): Személyzeti/emberi erőforrás menedzsment kézikönyv. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest. 26. old.
- Keszthelyi–Molnár (2015): A teszüzemi információs rendszer eredményei 2013. Agrárgazdasági Kutató Intézet Tesztüzemi Eredményei, 2013. file:///C:/Users/Katalin/AppData/Local/Temp/Tesztuzem_2013_web2.pdf
- Központi Statisztikai Hivatal, (2016): A fontosabb állati termékek termelése. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_oma002.html